

Љубомир Д. ФРЧКОСКИ

“
*I li rabot et e
kako lu/e
i li umret e!*

FRČKOSKI

ГЛОБАЛИЗМОТ НАСПРОТИ НОВИОТ ПАРТИКУЛАРИЗАМ ВО КОНТЕКСТ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА И МАКЕДОНИЈА

Зошто инсистирањето на човековите права е важно за транзиционите демократии? Дали е тоа општо место кое здодевно и реторички се повторува или сè уште е клуч за контрола на популистичките "тоталитарни" изблици на демократијата во транзиционите општества?

Индивидуализмот, либерализмот и сето тоа базирано на човековите права е суштествено и симболички, значи двојно, одредувачка аксиолошката оска околу која се организира нашето образование и демократија.

За ова е зборувано безброј пати, но јас по овој повод сакам да го свртам Вашето ценето внимание, драги читатели, на некои современи трендови во развитокот на заштитата на човековите права како и на јадрото на современата дискусија околу универзалноста на...

...човековите права и културниот релативизам, или како што е во насловот опишан: односот меѓу глобализмот и новиот партикуларизам во контекст на човековите права.

Имено, неподелено е мислењето дека современиот корпус на човекови права во трите негови генерации, каков што е заокружен денеска (граѓански и политички права; социјално-економски и културни права; и т.н. солидарносни права) треба да го преориентира својот краткорочен развиток од квантитативно ширење или создавање на нови и нови инструменти, меѓународни договори и повелби за човековите права кон притисок на **ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА** или остварување во практиката на постојните права и правни инструменти. Тоа е првата изразита тенденција.

Таа е надополнета со развиток на систем на **МОНИТОРИРАЊЕ** на остварувањето на обврските превземени од државите од меѓународните конвенции. Систем од редовни извештаи кои државите се должни да ги доставуваат во циклични периоди и систем од ад-хок мониторинг во случаи на потешки повреди на договорните обврски од страна на државите, по различни конвенции. Значи тренд на имплементација, дополнет со засилен мониторинг.

Втората тенденција е процес на **ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА** или создавање на институции за постојана заштита на човековите права на меѓународен план. Постојани и ад-хок трибунали.

Оваа тенденција е надополнета со јакнење, а некаде и прва пројава на

ЧОВЕКОТ како индивидуален субјект или како група (малцинства) со активна судска легитимација (како што велиме ние правниците) на меѓународен план во заштита на своите права. Тоа во голема мерка ја става класичната дипломатска или рефлексивна заштита на човековите права од државата чии државјани се лицата, во паралелен план.

Трета тенденција е нова квалитативна дебата за димензиите на инаку мошне стари, класични права од првата генерација: на пример, правото на живот - е отворено за расправа во контекст на расправите за еутаназиа, генетскиот инженеринг, или клонирањето; правото на приватност - во контекст на новите технологии на телекомуникација и набљудување или раширеното собирање на личните податоци по разни основи и нивно користење; правото на слобода на здружување - во контекст на новиот трибализам и толеранција за нетолерантните фундаменталистички групи; слободата на изразување - во контекст на зголемување на чувствителноста од нетолеранција, ксенофобија или т.н. културен расизам, со еден збор практикувањето на правото на **РАЗЛИКА** итн.

Во овој последниов контекст се отвори една поширока дебата на која сакам да Ви свртам внимание, за односот на **УНИВЕРЗАЛНОСТА** на човековите права и културниот релативизам.

Интересно е дека токму во апсидната, највисока точка на триумфот на идејата за универзално значење на човековите

права помеѓу сите и кај сите култури во светот се отвори сериозна дебата за способноста на тој универзализам да ја абсорбира и да живее со културната различност. Ова прашање се одрази и во дебатите во демократскиот дискурс од деведесеттите години до денес, со серија трудови на влијателни автори кои го поставија новиот контекст на столетието кое доаѓаше: **ДЕМОКРАТИЈАТА И РАЗЛИЧНОСТА**, или дали и како е возможна либералната демократија во контекст на постојана и неодоимлива културна различност

на граѓанскиот состав (ќе Ве потсетам само на неколку значајни дебати во книгите на Сејла Бенхабиб, од 96-та, Вил Кумлика, Миху Парех, па и последните трудови на Џон Роулс).

Расправата се водеше на два нивоа: еден глобалистички, меѓу вредностите и хиерархијата на човековите права онака како што ги разбира западната логоцентричност или развиениот индустриски и постиндустриски свет од една страна, и земјите од Азија, Африка, некои земји на југоисточна Европа, исламските земји или замјите во раз-

вој (како што по малку иронично се нарекува овој дел од светот); и второ ниво внатре во новиот плурализам на постиндустриските земји.

Дебатата се води академски, политички, но и со очајнички акти каков што е **ТЕРОРИЗМОТ**. Некои од авторите ова го нарекуваат ултимативен апел **ДА СЕ БИДЕ ПРИФАТЕН**, да не се остане настрана.

Моќта на идеологијата на човековите права (и тоа е основната теза која сакам да ја споделам со Вас) ќе биде на клучен испит токму тука, во точката на способност за **ИНКЛУЗИЈА**, за вклучување на различноста, на различните начини на живот на различните погледи на свет под екумената на човековите права.

Тоа, меѓутоа, е двонасочна улица. Значи, не подразбира некој кој вклучува и друг кој е вклучен, туку подразбира исклучителна умна способност да менуваш самиот. Вклучуваш и се менуваш одвнатре, а толеранцијата станува клучен преклопувачки консензус.

Универзалноста на човековите права станува **МЕКА УНИВЕРЗАЛНОСТ**, составена од "тврдо јадро" кое ја чува човековата разумност и достоинство, заедничка за сите култури, но мека на рабовите за поинаквите културни практики кои се дел од цивилизацијата.

На крајот сакам да кажам дека **МАКЕДОНИЈА**, нашата држава, во логиката на епитетот кој го носи "**КОПЧАТА НА СВЕТОТ**", ги живее во својата политика и стварност сите овие знаци. Нешто од тоа свесно, нешто од тоа несвесно, **ТАА СЕПАК Е ВО СРЕДИШТЕТО НА СЛУЧУВАЊАТА**, без своја вина.

Македонија **НЕ МОЖЕ ДА БИДЕ ЛОКАЛНО МЕСТО**. Таа ги носи сите тежини и сите одлуки кои мора да ги донесе **ЈА ДЕФИНИРААТ КАКО ГЛОБАЛНО МЕСТО**. Таа мора да биде демократија од граѓански вид и истовремено да ја живее различноста која ја дефинира како мултикултурно место. Да се избори за индивидуалните човекови права и да ги живее културните идентитети на групите и заедниците. Да се избори за толеранција и да ја живее нетрпеливоста истовремено.

Не морам да Ви посочам, драги читатели, **КОЛКАВА Е И КОЛКУ СИЛНА** во вакви услови **Е ЕНЕРГИЈАТА КОЈА СЕ РАЗМЕНУВА ВО ОВАА МАЛА ДРЖАВА** на Балканот **СО ИСТОРИСКО ИМЕ МАКЕДОНИЈА**.

